

Historia sukcesu? 30-lecie kazachskiej państwowości i wyzwania na przyszłość. Raport po spotkaniu (25 maja 2021)

Organizatorzy spotkania: Jerzy Olędzki, Patrycja Pendrakowska, Magdalena Sobańska-Cwalina, Krzysztof M. Zalewski

Opracowanie raportu: Wiktor Nycz, Jerzy Olędzki, Magdalena Sobańska-Cwalina

Wnioski

Historia sukcesu? 30-lecie kazachskiej państwowości i wyzwania na przyszłość.

W formule on-line, 25 maja 2021 r. Instytut Boyma we współpracy z Ambasadą Republiki Kazachstanu w RP zorganizował debatę międzynarodową z udziałem Prezydenta RP w latach 1995-2005 r., Aleksandra Kwaśniewskiego.

Podczas dyskusji dokonano podsumowania przemian gospodarczych, jakie zaszły na przestrzeni trzech ostatnich dekad w Kazachstanie oraz nakreślono szanse i wyzwania dla współpracy obu państw.

1. **Transformacja energetyczna.** Silne uzależnienie obu krajów od energetyki opartej na paliwach kopalnych w tym przede wszystkim węgla kamiennym i konieczność zwiększania udziału odnawialnych źródeł energii w bilansach energetycznych Polski i Kazachstanu, może być ciekawą płaszczyzną wymiany doświadczeń, a być może także wspólnych projektów.
2. Istnieje niewykorzystany potencjał w zakresie współpracy dwustronnej w dziedzinie **turystyki**. Po ustaniu barier wynikających z pandemii warto podjąć działania mające na celu zachęcenie Polaków do odwiedzania Kazachstanu i Kazachów do podróży nad Wisłę. W tym drugim przypadku pomocne byłyby ułatwienia wizowe, o które rząd RP powinien zabiegać na poziomie UE.
3. Warto inwestować w programy **wymiany młodzieży**. Ich implementacja doprowadziłaby do **wzrostu zainteresowania studiowaniem w kraju partnera**, na cym mogłyby skorzystać polskie uczelnie wyższe. Należy rozważyć aktywizację promocji polskich uczelni w Kazachstanie w ramach programu Bolaszak.
4. Istnieje wciąż niewykorzystany potencjał w zakresie **współpracy uczelni wyższych**, zarówno wymian studenckich, jak i kooperacji w dziedzinie badań i rozwoju.
5. Sposób sprawowania władzy, kultura i inne uwarunkowania instytucjonalne wymagają **dużego zaangażowania administracji państwowej we wspieranie współpracy dwustronnej w tym biznesowej**. Wizyty i spotkania na różnych szczeblach administracji państwowej w tym tych najwyższych powinny odbywać się możliwie często. W Azji Centralnej ceni się regularne spotkania osobiste. Taka forma relacji jest uznawana jako przejaw szacunku i zaangażowania.
6. Istnieje niewykorzystany potencjał we **współpracy polskich instytucji państwowych z kazachskimi w ramach instrumentów UE**. Szansę na taką współpracę ma chociażby inspekcja transportu drogowego.
7. Istotnym elementem wsparcia współpracy gospodarczej powinien być także **transport lotniczy**. Tutaj niezwykle istotne jest możliwie szybkie **przywrócenie regularnych połączeń pomiędzy obu krajami**.

Raport po spotkaniu

Historia sukcesu? 30-lecie kazachskiej państwowości i wyzwania na przyszłość.

Organizatorzy spotkania: Patrycja Pendrakowska, Krzysztof M. Zalewski, Jerzy Olędzki, Magdalena Sobańska-Cwalina

Moderatorzy: Patrycja Pendrakowska, Artur Osiecki (dziennikarz ekonomiczny specjalizujący się w tematyce funduszy Unii Europejskiej, eksportu i samorządów, redaktor prowadzący portal www.firma.rp.pl)

Po otwarciu seminarium przez Patrycję Pendrakowską – Prezesa Instytutu Fundacja Studiów Azjatyckich i Globalnych im. Michała Boyma głos zabrał Ambasador Nadzwyczajny i Pełnomocny Republiki Kazachstanu w RP , J.E. Alim Kirabajew. Po powitaniu uczestników wyraził podziękowanie Aleksandrowi Kwaśniewskiemu, Prezydentowi RP w latach 1995-2005, za przyjazne nastawienie do jego ojczyzny i zacieśnienie współpracy dwustronnej.

W swoim wystąpieniu Ambasador odniósł się do 30 lat rozwoju Kazachstanu, który wynikał z racjonalności podejmowanych działań i rozwijania międzynarodowej współpracy. Jego zdanie, wola takiej współpracy i budowania pokojowych relacji manifestuje się choćby poprzez rozwiązania sprawy broni jądrowej. Kazachstan z niej zrezygnował natychmiast po uzyskaniu niepodległości.

Ponadto kluczową rolę w historii niepodległego Kazachstanu odgrywała stała realizacja polityki wzmacniania pokoju, zabezpieczenia rozwoju wewnętrznego oraz rozwiązywania problemów humanitarnych i związanych z ochroną środowiska, jak również z bezpieczeństwem i przeciwdziałaniem terroryzmowi. Kazachstan skutecznie realizuje też postulat suwerenności poprzez zapewnianie niezależności gospodarczej, przemysłu i edukacji, osiągniętych na drodze szeregu reform, ale też przyciąganiu dużych inwestorów zagranicznych.

Pod względem bezpośrednich inwestycji zagranicznych Kazachstan jest liderem w Azji Centralnej, w trakcie tych 30 lat niepodległości pozyskał ponad 330 mld USD inwestycji zagranicznych. Ambasador podkreślił, że sukces republiki jest ściśle związany z realizacją koncepcji prezydenta republiki, która przyczyniła się do modernizacji systemu politycznego, społecznego i gospodarczego, jak również wzrostu zaufania obywateli do państwa. Przykładem ważnego dla rozwoju społecznego zbliżenia państwa do obywateli jest utworzenie rady zaufania publicznego, która pomaga prowadzić dialog i zwiększa zrozumienie i akceptację obywateli dla przeprowadzanych reform.

Rząd Kazachstanu opracował też pakiety reform politycznych, w ramach których podejmowane są tak ważne zagadnienia jak zasady pokojowych zgromadzeń, zmiany w ustawie dotyczącej wyborów, a także podpisanie i ratyfikowanie drugiego protokołu o prawach politycznych i obywatelskich czy o rezygnacji z kary śmierci.

Ambasador przypomniał też o polsko-kazachskich relacjach mających swoje początki w odległej historii, a także wkładzie Polaków w propagowanie Kazachstanu w Europie i na świecie poprzez literaturę, muzykę czy pionierskie badania nad folklorem. Również Polacy wiele zawdzięczają Kazachom, którzy wspierali i pomagali przetrwać tym, których carat i władze radzieckie przymusowo osiedlały na ziemi kazachskiej. Do dziś na terytorium republiki mieszka 30-tysięczna polska diaspora, dla której władze wolnego Kazachstanu stworzyły wszelkie

niezbędne warunki do poznawania własnego języka, historii i kultury, jak również zbliżenia duchowego z historyczną ojczyzną.

Wszystkie te uwarunkowanie i działania zaowocowały bardzo dobrze rozwijającymi się polsko-kazaskimi relacjami we wszelkich aspektach: politycznym, gospodarczym, społecznym, kulturowym. Polska jest dziś bardzo perspektywnym partnerem dla Kazachstanu, dla rozwijania wymiany handlowej i przyciągnięcia inwestycji, a relacje między obu krajami wciąż dynamicznie się rozwijają, co pozwala optymistycznie patrzeć w przyszłości.

Po wystąpieniu Ambasadora moderator, **Patrycja Pendrakowska przeprowadziła wywiad z Prezydentem RP w latach 1995-2005, Aleksandrem Kwaśniewskim.**

Prezydent nawiązał do swoich kontaktach z władzami tej środkowoazjatyckiej republiki. Powiedział m.in.: „po zakończeniu prezydentury, miałem okazję być w takiej międzynarodowej grupie doradców, która współpracowała zarówno z prezydentem Nazarabajewem jak i rządem Kazachstanu. Więc mogę sobie nieskromnie nazwać świadkiem tych wielkich przemian jakie dokonały się w Kazachstanie przez te 30 lat i muszę powiedzieć, że to jest imponujące. Dlatego, że udało się w tym czasie po pierwsze stworzyć silne, odpowiedzialne państwo z całkiem sprawnymi, pewnie nie idealnymi, ale sprawnymi strukturami, znaczące w regionie i w świecie. Po drugie, stworzono całkiem dobrą, silną gospodarkę, która pozwala na realizację celów modernizacyjnych Kazachstanu. Udało się przez te 30 lat, to jest wielka zasługa prezydenta Nazarabajewa, zbudować tożsamość Kazachstanu, narodu kazachskiego, co nie było proste po tylu latach najpierw dominacji rosyjskiej, później radzieckiej”.

Prezydent docenił działania władz kraju na rzecz pokojowego współżycia w Kazachstanie jego mieszkańców pochodzących z różnych kręgów religijnych i kulturowych. Prezydent zauważył, iż „Kazachstan przez te 30 lat pokazał, że odgrywa niezwykle istotną rolę zarówno w regionie Azji Centralnej, jak jest również aktywny na arenie międzynarodowej. Kazachstan przez te 30 lat nie był źródłem konfliktów i napięć, był właśnie miejscem skąd eksportowano stabilność, eksportowano zasady współpracy, zasady dialogu, zasady wzajemnego szacunku. To jest ogromne osiągnięcie w tym turbulentnym świecie, w jakim żyjemy i w niełatwym regionie...”, Prezydent nawiązał również do reform politycznych prowadzonych w Kazachstanie w ostatnich latach, do procesu transformacji władzy. W ocenie Prezydenta „30 lat to jest historia wielkiego sukcesu i jako świadek tych zmian chcę oddać szacunek dla dorobku narodu kazachskiego, ludzi którzy polityką kazachską kierowali. To jest naprawdę rzecz warta uznania”.

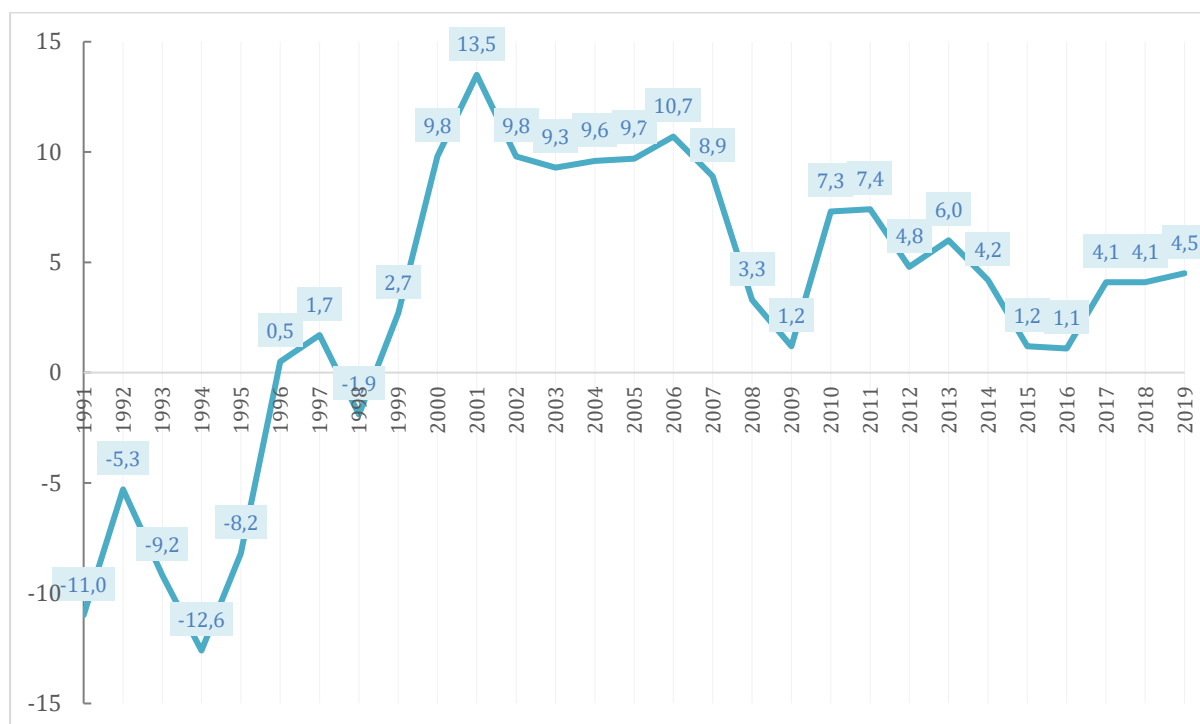
Prezydent zapytany przez moderatora o szanse i wyzwania stojące przed Kazachstanem, nawiązał do wspólnych problemów wynikających z trwającej pandemii. Aleksander Kwaśniewski spodziewa się, że „relacje gospodarcze będą dość napięte. Wchodzimy w okres istotnej rywalizacji wielkich mocarstw, to są rzeczy ważne dla Kazachstanu, który jest położony między Chinami a Rosją, więc zarówno to napięcie amerykańsko-chińskie będzie miało pewien być może, tylko odpryskowy, ale jednak wpływ na to co dzieje się w Kazachstanie”. Prezydent dostrzegł także istotę napięć między Rosją a Zachodem, między Rosją a Stanami Zjednoczonymi, Unią Europejską”. Docenił dotychczas skuteczną, wielowektorową politykę władz kazachskich. W jego ocenie, w nadchodzących latach jednoczesne utrzymanie dobrych relacji z Rosją, Chinami i ze Stanami Zjednoczonymi, może już wcale nie być takie proste i być może będą takie żądania, aby Kazachstan musiał się opowiedzieć po którejś ze stron. W dziedzinie spraw wewnętrznych w ocenie prezydenta ważne będą wyzwania dotyczące edukacji, nowych technologii, zmian w strukturze przemysłu. Istotna będzie także transformacja polityczna, „to znaczy jak bardzo, mówiąc wprost, demokratyzacja Kazachstanu będzie kontynuowana i będzie nie konfliktowała

środowisk, ludzi, czy da się to przeprowadzić w sposób właśnie taki pokojowy, bez utraty kapitału społecznego”. „Trzeba rozszerzyć zakres wolności, zakres odpowiedzialności partii politycznych, to są wszystkie procesy bardzo skomplikowane, które mogą tworzyć napięcia, ale nie muszą” – zauważył Prezydent. Na prośbę moderatora Aleksander Kwaśniewski odniósł się do relacji pomiędzy Kazachstanem a Polską i Europą.

Aleksander Kwaśniewski zauważył, że położenie Kazachstanu między Rosją i Chinami w jakimś sensie jest podobne położenia Polski między Niemcami a Rosją- czyli dwoma silnymi krajami. Prezydent pozytywnie ocenił poszerzenie się wolumenu współpracy gospodarczej pomiędzy Polską i Kazachstanem. Przypomniał, że jeszcze za jego prezydentury miały miejsce pierwsze inwestycje Polpharmy w Kazachstanie. W jego ocenie kraj jest rynkiem interesującym, również ze względu na jego otoczenie czyli całą Azję Centralną. W ocenie prezydenta rozwój współpracy gospodarczej, w tym inwestycyjnej powinien być kontynuowany. Kazachstan może być w jego opinii atrakcyjnym kierunkiem podróży Polaków i odwrotnie. Gdy minie pandemia należałoby spożytkować niewykorzystany potencjał tkwiący w relacjach w dziedzinie turystyki. Prezydent widzi wiele pól współpracy. Polonia w Kazachstanie sama w sobie ma również duży potencjał do rozwoju relacji. Aleksander Kwaśniewski pozytywnie ocenił współpracę obu krajów na przestrzeni 30 lat. Tym niemniej podkreślił, że „powinna być duża aktywność na poziomie politycznym, wizyty prezydentów, spotkania premierów i to co też bardzo bym chciał zasugerować to współpracę na poziomie młodzieży. Uważam, że nie wystarczająca jest współpraca między uczelniami wyższymi, wymiana studencka, wymiana młodzieżowa”. Nawiązał do wydarzeń historycznych i faktu, iż wielu Polaków w Kazachstanie mogło przeżyć w trudnych czasach właśnie dzięki pomocy Kazachom. Do czynników stanowiących pozytywną bazę dla współpracy polsko-kazaskiej prezydent zalicza także: podobną, stabilizacyjną rolę obu krajach w swoich regionach oraz brak jakichkolwiek konfliktów, a wręcz przeciwnie. Na zakończenie Prezydent podziękował organizatorom debaty. Złożył gratulacje z okazji 30-lecia niepodległości Kazachstanu i słowa podziwu dla narodu kazachskiego. Poprosił Ambasadora RK w o słów uznania i pozdrowień dla prezydentów Nazarbijewa oraz Tokajewa, których bardzo dobrze zna i ceni nie tylko jako polityków, ale także jako przyjaciół Polski. Ambasador RK w RP – Alim Kirabajew podziękował za te słowa.

Drugą część spotkania otworzył mini wykład **dr Magdaleny Sobańskiej-Cwaliny**, analityka Instytutu Boyma, zatytułowany „Od niepodległości po lidera Azji Środkowej, krótka historia gospodarcza współczesnego Kazachstanu”. W jej ocenie ocena ścieżki rozwoju Kazachstanu musi być poprzedzona ocenie położenia tej republiki w gospodarce ZSRR. Kazachstanowi przypisano wówczas rolę dostawcy surowców mineralnych i produktów rolnych, które wykorzystywały inne republiki. Zadania przydzielone kazachskiej republice radzieckiej niejednokrotnie charakteryzowały niską wartością dodaną, dławiły rozwój intelektualny społeczeństwa, przyczyniały się do degradacji środowiska naturalnego. Jedną z konsekwencji przynależności do ZSRR stała się również podatność społeczeństw postkomunistycznych na korupcję. W ocenie Magdaleny Sobańskiej-Cwaliny, „władze kraju równoległe z transformacją budowały od podstaw własne państwo, jego administrację, system prawny, wprowadzały własną walutę. Tym samym znalazły się w o wiele trudniejszej sytuacji niż np. rządzący w Polsce w analogicznym okresie”. Po rozpadzie ZSRR w Kazachstanie doszło do załamania gospodarczego. W pierwszej połowie lat 90-tych ubiegłego wieku ONZ zaliczała Kazachstan do krajów o najniższym poziomie życia na świecie. Jedna trzecia społeczeństwa znalazła się poniżej granicy ubóstwa. Występowały przerwy w dostawach energii elektrycznej, ciepła, gazu. Polityka gospodarcza ograniczyła inflację w drugiej połowie lat 90. Początek XXI wieku wraz z uruchomieniem nowych pól naftowych i gazowych, przyniósł dekadę szybkiego wzrostu gospodarczego.

Rys. 1 Wzrost PKB w Kazachstanie (r/r w %)

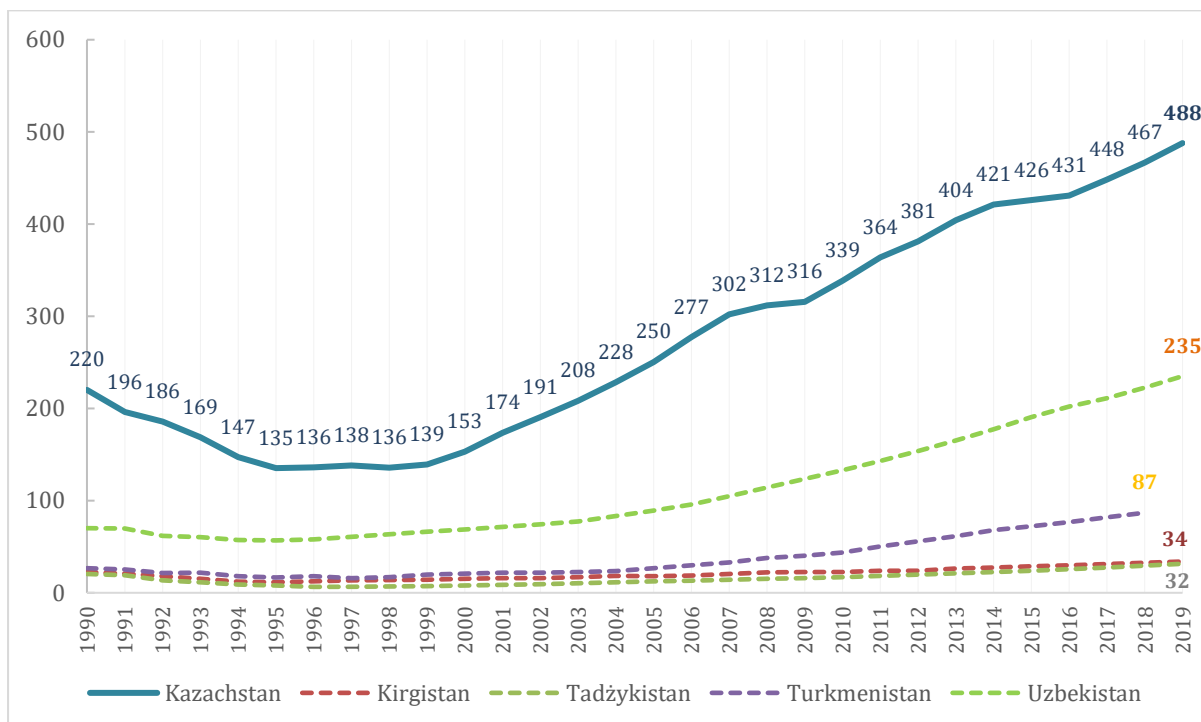

Źródło: Instytut Boyma na podst. danych Banku Światowego [<https://data.worldbank.org/>]

PKB kraju był i jest w dużym stopniu uzależniony od cen na węglowodory na świecie. W 2019 r. prawie połowa wpływów budżetowych w Kazachstanie pochodziła z podatków zapłaconych przez 30 największych firm w sektorze naftowo-gazowym. Ożywienie, które rozpoczęło się pod koniec lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku jest związane ze wcześniejszą polityką gospodarczą, zmianami prawa, szczególnie tymi które tworzyły warunki do przyciągnięcia bardzo potrzebnych inwestycji zagranicznych w sektorze naftowym. Kazachstan jest bezsprzecznym liderem Azji Środkowej, jeżeli chodzi o poziom rozwoju gospodarczego, odpowiada za ponad 60 proc. PKB Azji Środkowej.

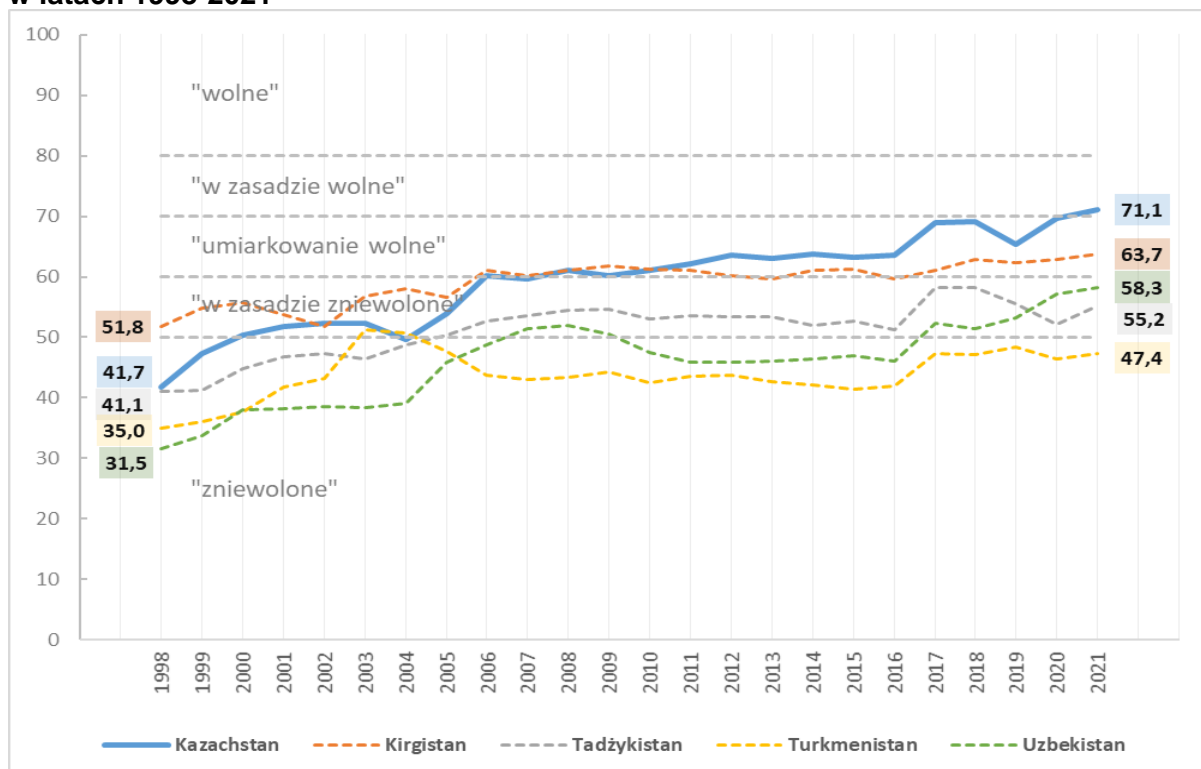
W ocenie M. Sobańskiej-Cwaliny, „drogę, jaką przeszedł Kazachstan na przestrzeni ostatnich dekad świetnie obrazuje opublikowany w 2021 roku przez Amerykański think-tank The Heritage Foundation ranking Indeksu Wolności Gospodarczej”. Kazachstan jawi się w nim nie tylko jako zdecydowany lider regionu. Rezultat Kazachstanu jest znacząco lepszy niż Polski. Po raz pierwszy w historii rankingu Kazachstan dołączył do grupy krajów gospodarczo „w zasadzie wolnych”. Gdy w 1998 r. Kazachstan został po raz pierwszy sklasyfikowany w tym rankingu wystartował z pozycji kraju o gospodarce „zniewolonej”, czyli z tej grupy państw, w której dalej obecnie znajduje się chociażby sąsiadujący z nim Turkmenistan. W rankingu Banku Światowego - Doing Business 2020 Kazachstan znalazł się na 25 pozycji na świecie. W tym czasie Polska dopiero na 40-stej. Wskaźnik ubóstwa w Kazachstanie jest najniższy spośród wszystkich krajów Wspólnoty Niepodległych Państw.

Rys.2 PKB w krajach Azji Środkowej w mld dolarów międzynarodowych, wg parytetu siły nabywczej w latach 1990-2019

Źródło: Instytut Boyma na podst. danych Banku Światowego <https://data.worldbank.org/>

Rys. 3 Wyniki krajów Azji Środkowej w rankingu Indeksu Wolności Gospodarczej w latach 1998-2021

Źródło: Instytut Boyma na podst. danych amerykańskiego think-tanku The Heritage Foundation <https://www.heritage.org/index/>

Po wykładzie dr Magdaleny Sobańskiej-Cwaliny przeprowadzono pierwszy **panel dyskusyjny: „Transformacja po kazachsku, anatomia rozwoju Kazachstanu na tle innych państw Azji Centralnej”**.

J.E. Bołat Nurgalijew - przewodniczący Zarządu Instytutu Polityki Zagranicznej przy MSZ Kazachstanu zauważył, że „trzy dekady suwerennego rozwoju potwierdziły racjonalność, pragmatyzm i słuszność wielowektorowego charakteru polityki zagranicznej Kazachstanu zapoczątkowanego przez pierwszego prezydenta Nazarbajewa i również przez pana Tokajewa”. W ocenie J.E. Bołata Nurgalijewa strategia przyciągania inwestycji zagranicznych w znacznym stopniu przyczyniła się do uzyskania przez Kazachstan pozycji lidera gospodarczych przemian w Azji Centralnej. Kluczem do sukcesu była ciągłość i stabilność polityki zagranicznej od momentu uzyskania niepodległości. Kazaska strategia kształtowania relacji międzynarodowych zaowocowała dobrymi stosunkami ze wszystkimi państwami w regionie, a także szerzej na kontynencie i na świecie. Kazachstan jako jedyna republika centralnoazjatycka od 30 lat nie był stroną międzynarodowego konfliktu, a wręcz przeciwnie, był aktywnym inicjatorem i uczestnikiem procesów pokojowych.

Kazachstan umiejętnie wykorzystuje swoje korzystne położenie geograficzne do rozwijania wielowektorowej polityki zagranicznej i wzmocnienia dobrosąsiedzkich relacji. Kierunki aktualnie realizowanej polityki zagranicznej na lata 2020-2030 zostały nakreślone w marcu ubiegłego roku na zlecenie prezydenta Tokajewa i stanowią kontynuację fundamentalnych założeń tej polityki od 30 lat, przy jednoczesnym uwzględnieniu transformacji współczesnego systemu stosunków międzynarodowych. Za dwa najważniejsze problemy w obecnych relacjach międzynarodowych uznawany jest rozwój globalizmu i wzrost nacjonalizmu, których zderzenie jest jednym z najbardziej niebezpiecznych zagrożeń dla świata. Kazachstan uważnie analizuje obecne i przyszłe konsekwencje zmian i zagrożeń, starając się zarazem wzmocnić swój wkład w społeczność międzynarodową. Rosnące znaczenie republiki wiąże się zarazem ze szczególną odpowiedzialnością jako stabilizatora w Azji Centralnej. Przykładem działań w tym obszarze jest utworzenie kazaskiej Agencji Rozwoju Międzynarodowego, której celem jest udzielenie praktycznej pomocy w rozwoju regionalnych sąsiadów. Równoległym celem działań wewnętrznych Kazachstanu jest dalsze wzmocnienie pozycji w systemach globalnych, a także zwiększanie konkurencyjności gospodarki narodowej. Należy też zauważyć, że Kazachstan wkroczył na drogę zrównoważonego rozwoju, uwzględniającego założenia „zielonej gospodarki”, w celu poprawy efektywności wykorzystania wody, ziemi, zasobów naturalnych i innych bogactw kraju. Polska, będąca ważnym graczem na rynku transportu międzynarodowego, powinna aktywnie zaangażować się w kształtowanie Kazachstanu jako transkontynentalnego węzła tranzytowego i logistycznego na głównych szlakach wschód-zachód i północ-południe, realizowanego w ramach programu Świetlisty Szlak. Na uwagę zasługuje też funkcjonowanie międzynarodowego centrum finansowego w Astanie oraz dążenie do przyciągnięcia dużych firm zagranicznych do zarządzania kazaskimi giełdami towarowymi.

Ardak Zebesow - Przewodniczący Komitetu ds. inwestycji przy Ministerstwie Spraw Zagranicznych Kazachstanu podkreślił, że „dla Kazachstanu przeprowadzenie Expo w 2017 roku było bardzo znaczącym wydarzeniem i należy mieć na uwadze, że nigdy wcześniej, w takich wymiarach, nie odbywały się takie wydarzenia, ani w kraju, ani w regionie, co dało nam ogromne możliwości skoncentrowania uwagi na inwestycjach”. To przełomowe w skali regionu wydarzenie zapoczątkowało realizację przez Kazachstan trzech priorytetowych projektów gospodarczych: rozwoju farmacji, przemysłu rolniczego i technologii cyfrowych. We wszystkich tych obszarach bardzo ważną rolę odgrywają polskie inwestycje, będące

odpowiedzią na priorytetową politykę przyciągania kapitału zagranicznego i inwestycji zagranicznych. W celu podniesienia konkurencyjności i atrakcyjności gospodarki, Kazachstan zaimplementował standardy różnych międzynarodowych organizacji gospodarczych. Ponadto w 2019 roku zostały wdrożone działania umożliwiające szybsze rozpatrywanie wniosków inwestycyjnych, a także otwarte zostało w Nur-Sułtan międzynarodowe centrum finansowe. Proinwestycyjne zmiany zostały też wdrożone w obszarze sporów sądowych i roszczeń, z uwzględnieniem roli arbitrażu międzynarodowego. Ważnym krokiem było powołanie we wszystkich organach centralnych i lokalnych urzędników, którzy mają umocowanie prawne do podejmowania szybkich i skutecznych decyzji. Ponadto Kazachstan w sposób ciągły monitoruje procesy realizacji inwestycji, aby móc sprawnie identyfikować obszary wymagające zmian i ulepszeń, a tym samym stale podnosić atrakcyjność dla potencjalnych inwestorów. Ardak Zebesow twierdził, iż „dla Kazachstanu ważne jest nie tylko przyciągnięcie jakościowych inwestycji, ale również prace związane z utrzymaniem tych inwestycji i inwestorów, jak również rozwój współpracy i omówienie z polskimi przedstawicielami biznesu wszelkich idei konstruktywnych związanych z przyciągnięciem polskich inwestycji do Kazachstanu”

Prof. dr hab. Andrzej Wierzbicki - kierownik Katedry Studiów Wschodnich Uniwersytetu Warszawskiego skupił się w swoim wystąpieniu na czynnikach, które okazały się kluczowe dla przemian gospodarczych Kazachstanu. Zauważył, że potencjał obecnej republiki jest częściowo odziedziczony po Kazachskiej Socjalistycznej Republice Radzieckiej. Po pierwsze, jest to potencjał terytorialny, jako że Kazachstan powstał w granicach dawnej republiki rad. Po drugie, jest to też częściowo potencjał gospodarczy, gdyż Kazachstanowi przypisano rolę jednego ze spichlerzy ówczesnego Związku Radzieckiego i zarazem była to najbardziej zindustrializowana republika Azji Centralnej, z dobrze rozwiniętym przemysłem metalurgicznym i wydobywczym. Cechą sprzyjającą rozwojowi gospodarczemu republiki po uzyskaniu suwerenności był pokój międzyetniczny, którego utrzymanie było zarazem możliwe właśnie dzięki wzrostowi ekonomicznemu. Powstała w ten sposób pewna sieć procesów, które wzajemnie na siebie wpływają. Ten pokój międzyetniczny został osiągnięty głównie dzięki polityce zapoczątkowanej przez pierwszego prezydenta Kazachstanu N. Nazarbajewa. Jednym z przejawów tej polityki było stworzenie takich instytucjach, jak Zgromadzenie Narodów Kazachstanu, w którym kultywowana jest idea wspólnoty kazaskiej, niezależnie od urodzenia, narodowości czy wyznania. Kazachstanowi udało się zachować integralność terytorialną, uniknąć sporów wewnętrznych między tzw. chanatami (starszym, średnim i młodszym) i separatyzmu rosyjskiego, ujugurskiego i uzbeckiego. Kolejnym elementem sprzyjającym rozwojowi są reformy gospodarcze i zagospodarowanie złóż ropy naftowej i gazu ziemnego we wczesnym etapie przemian gospodarczych. Trzeba podkreślić, że Kazachstan jest jednym z liczących się w świecie producentów ropy naftowej, ale nie ograniczył wzrostu gospodarczego wyłącznie do eksploatacji tego surowca. W międzyczasie umiejętnie wprowadzane były reformy o charakterze strukturalno-instytucjonalnym, prowadzące do liberalizacji gospodarki i przyciągania zagranicznych inwestorów. Należy też wspomnieć o reformach w zakresie gospodarki komunalno-mieszkaniowej i reformie emerytalnej. Kolejnym punktem przemian jest wciąż trwający proces integrowania się Kazachstanu z gospodarką światową. Republika jest członkiem bardzo wielu organizacji międzynarodowych, co przynosi jej wymierne korzyści. Profesor powiedział: „Kazachstan jest położony między, tak metaforycznie to ujmę, między niedźwiedziem i smokiem, między Federacją Rosyjską i ChRL. Jak dotychczas Kazachstan bardzo umiejętnie to wykorzystuje, oba mocarstwa niemalże licytują się by przeciągnąć ten Kazachstan do siebie. Na razie sytuacja jest taka, że władzom Kazachstanu udaje się zachować równowagę i osiągnąć dzięki

temu właśnie korzyści geopolityczne z własnego położenia czego niestety nie udaje się innym państwom, które takim położeniu często na świecie się znajdują”.

Dr Krzysztof Strachota - Kierownik Zespołu Turcji, Kaukazu i Azji Centralnej Ośrodka Studiów Wschodnich stwierdził, iż analizując przyczyny sukcesu należy zauważyć, że republika osiągnęła swój sukces bardzo umiarkowanymi działaniami. Zestawiając zespół przeprowadzonych przez Kazachstan reform na tle pozostałych republik jest on zapewne imponujący, ale ustępuje Kirgistanowi, który przez 10 lat był liderem reform demokratycznych i rynkowych. Z kolei biorąc pod uwagę kwestie siły państwa, jego kompletności, polityki podmiotowej to pod tym względem przez 15 lat liderem w regionie pozostawał Uzbekistan. Początkowo wydawało się też, że „numerem jeden” pod względem dochodów z eksploatacji złóż będzie Turkmenistan ze względu na swoją unikalną, egzotyczną specyfikę zarządzania, ale to właśnie Kazachstan stał się niekwestionowanym liderem w tym obszarze. Kazachstan jest też państwem, które na tle wszystkich swoich sąsiadów, włączając Rosję, znalazł się na wyższym poziomie rozwoju niż był kiedykolwiek w przeszłości. Dr Krzysztof Strachota mówiąc o przyczynach tego sukcesu stwierdził: „wydaje mi się że to jest właśnie kwestia umiejętnego dostosowywania swoich możliwości do wyzwań przed którymi państwo stanęło, bez prostego imitowania rozwiązań czy to chińskich czy rosyjskich czy zachodnich. Kazachstan jest w tym aspekcie przykładem umiaru i sukcesu w tym stopniowym wprowadzaniu pewnych reform”. Dzisiejszy Kazachstan to kraj mający integralność terytorialną, spokój wewnętrzny, przeprowadzone reformy wewnętrzne i rozwiązany problem sukcesji, którym świat żył przez ostatnie lata. I ta umiejętność umiarkowanych działań i zapewniania ich skuteczności są niewątpliwymi atutami republiki, pozwalającymi z optymizmem patrzeć na jej dalszy rozwój.

Panel pierwszy zamknęła wypowiedź **Julii Horodeckiej - Kierownika Zagranicznego Biura Handlowego w Nur-Sułtanie (PAIH)**. Zauważyła, iż Kazachstan jest najbardziej otwartym państwem w regionie oraz posiada przyjazny klimat biznesowy i partnerski”. W ocenie Julii Horodeckiej, „Kazachstan przeprowadza na dużą skalę reformy dla wzmocnienia ochrony inwestorów, zmniejszenia biurokracji, zwiększenia transparentności opodatkowania i wsparcia przedsiębiorczości. Dużym plusem jest również to, że w Kazachstanie jest nieskomplikowana procedura założenia i prowadzenia działalności gospodarczej, z czego oczywiście korzystają polskie podmioty. W związku z tym wszystkim kraj jest jednym z najbardziej perspektywicznych rynków dla polskiego biznesu”. W ocenie Kierownika ZBH PAIH w Kazachstanie wiele polskich podmiotów postrzega Kazachstan jako platformę do ekspansji na rynki krajów ościennych, w tym na obszar Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej. Potwierdzeniem atrakcyjności inwestycyjnej Kazachstanu jest 450 polskich firm zainteresowanych wejściem na ten rynek i które w ubiegłym roku skorzystało z obsługi Biura. Aktualnie w republice jest zarejestrowanych około 150 przedsiębiorstw z kapitałem polskim, które są zauważalne prawie we wszystkich sektorach gospodarki. Co ważne, polskie towary zawsze były i są dobrze postrzegane przez konsumentów i kojarzone z dobrą jakością. Tradycyjnie, Kazachstan sprowadza polskie produkty farmaceutyczne, kosmetyki, wyroby higieniczne, jabłka, maszyny i urządzenia. Natomiast eksportuje do Polski oleje ropy naftowej, fosfor, propan, butan, produkty przetwórstwa rybnego i rolne, w tym pszenicę i len, którego Kazachstan jest wiodącym światowym producentem. Silna pozycja Kazachstanu w handlu euroazjatyckim wynika z unikatowego położenie w samym centrum Eurazji, co pozwoliło republice stać się jednym z głównych centrów przeładunkowych na nowym Jedwabnym Szlaku, podobnie jak Polsce w jego części europejskiej. Na Kazachstan przypada 70% wszystkich tranzytowych lądowych przewozów między Chinami a Europą i ten wskaźnik

rośnie z roku na rok, stąd przywiązywanie przez władze dużej uwagi do rozwoju sektora transportowo-logistycznego. Obecnie kazaska gospodarka przechodzi kolejny etap procesu dywersyfikacji, a jednym ze strategicznych zadań jest rozwój przetwórstwa surowców naturalnych i eksport gotowej produkcji, co ma znacząco zwiększyć jakość gospodarczej i surowcowej infrastruktury. Polska dysponuje wieloma rozwiązaniami m.in. w branży energetycznej, przemyśle maszynowym, przetwórstwa żywności czy rolnictwa, które mogą stać się fundamentem pogłębionej bilateralnej współpracy gospodarczej i wzmocnić rolę obu państw, jako kluczowych centrów handlowych na Jedwabnym Szlaku.

Podczas panelu w ramach czatu zadano pytanie dotyczące tego czy będą preferencje handlowe w handlu UE-Kazachstan, czy przewidywane są jakieś działania mające na celu wprowadzenie preferencji handlowych? Odpowiedzi udzielił uczestnik kolejnego panelu - **Maciej Madaliński - Kierownik wydziału politycznego, prasowego i informacyjnego w Przedstawicielstwie UE w Kazachstanie.**

Stwierdził, że „Kazachstan jest pierwszym krajem regionu Azji Środkowej, w którym już od roku obowiązuje tzw. umowa o rozszerzonym partnerstwie i współpracy”. Zauważył, że w ostatnim czasie na wskaźnikach handlu między UE i Kazachstanem swoje piętno odcisnęła pandemia. Chociaż wspomniana umowa weszła w życie 1 marca 2020, a więc już w okresie pandemii, skutki tej umowy będą pozytywne dla handlu i dla inwestycji. Natomiast trzeba też dodać, że niektóre kraje Azji Środkowej ubiegają się o tzw. status GSP Plus. O ten status Kazachstan jako państwo po prostu bogatsze od sąsiadów nie może się ubiegać.

Kolejną częścią spotkania był mini wykład przygotowany przez **dr. Jerzego Olędzkiego analityka Instytutu Boyma** pt. „Zmiany klimatyczne, ochrona środowiska i zasobów wodnych. Fundamentalne wyzwanie dla Azji Środkowej”. Dr Jerzy Olędzki zauważył, że „w przypadku Azji Centralnej część czynników wpływających na degradację środowiska naturalnego jest spuścizną rządów poradzieckich: gospodarka i energetyka oparta na węglu, zagrożenia skażeniem pierwiastkami promieniotwórczymi Syr-darii i Amu-darii, jak również rabunkowa gospodarka kopalinami. Do tej grupy dochodzą czynniki wynikające z dynamicznych zmian gospodarczych, urbanizacji i rosnącej zamożności społeczeństw: nadmierny wypas zwierząt, nielegalne polowania, wzrost turystyki, niekontrolowany rozwój rolnictwa i wzrost liczby pojazdów spalinowych”. W ocenie Jerzego Olędzkiego najbardziej niebezpiecznym społecznie skutkiem zmian klimatycznych jest coraz dotkliwszy w tym regionie niedobór wody pitnej. Bardzo istotne jest zahamowanie wzrostu średniej temperatury, bowiem Azja Centralna jest uznawana pod tym względem za jeden z najbardziej wrażliwych regionów świata. Skutkiem globalnego ocieplenia jest coraz szybsze i nadmierne topnienie lodowców w Tadżykistanie i Kirgistanie, a w konsekwencji powodzie w państwach położonych w dolnym biegu rzek (Kazachstan i Uzbekistan), przeplatane okresami długotrwałych suszy i niedoborów wody pitnej. Wyzwaniem dla regionu jest w pierwszej kolejności przeciwdziałanie brakowi racjonalności w wykorzystaniu zasobów wodnych. Poważnym zagrożeniem jest rosnące zasolenie głównych zasobów wodnych: Jeziora Bałchasz i lodowców w górach Tien-szan, będące efektem nadmiernego i niekontrolowanego nawożenia. Konsekwencją jest zmniejszanie się areалу uprawnego. W Kazachstanie obszar skażony, czyli o zawartości toksycznych jonów powyżej dopuszczalnego poziomu 0.5% całkowitej masy soli stanowi 11% całkowitego areалу rolnego republiki.

Najbardziej zmiennym przykładem degradacji środowiska naturalnego jest Jezioro Aralskie, którego powierzchnia w 1960 r. wynosiła 68 000 km², a w 2010 już tylko 14 280 km². Zmniejszenie areалу tego zbiornika jest skutkiem nadmiernej eksploatacji wód na potrzeby

rolnictwa z dwóch głównych dopływów, Syr-Darii i Amu-darii. Wysychanie jeziora spowodowało pojawienie się 5.5 mln ha słonej pustyni piaszczystej, co skutkuje gwałtownymi burzami solnymi, zanieczyszczającymi atmosferę i stanowiącymi zagrożenie dla obszarów zurbanizowanych. Władze Kazachstanu od wielu lat prowadzą renowację istniejącego radzieckiego systemu zarządzania wodą, stopniową jego wymianę i wprowadzanie nowych technologii w dystrybucji wody. Te działania umożliwiły odzyskanie prawie 1 000 km² obszaru wodnego jeziora. Nie bez znaczenia jest też zmniejszenie w ostatnich latach areału upraw bawełny o 25% i wprowadzenie nowoczesnych systemów nawadniania pól. Trzeba też wspomnieć o oddanej do użytku w 2005 r. prawie 13-kilometrowej tamie Kokarał, która rozdziela jezioro na dwie strefy, północną i południową, i umożliwia akumulację do 29 km³ wody. Woda zgromadzona w północnym zbiorniku jest wykorzystywana do okresowego zasilania południowej części zbiornika, co pozwala uniknąć deficytu wody w okresach jej niedoboru na 16 000 ha terenów rolniczych.

W ostatnich latach Kazachstan znacznie zintensyfikował działania na rzecz przeciwdziałania degradacji środowiska. W 2013 r. powstała koncepcja przejścia w zieloną gospodarkę, która zakłada stopniową transformację z gospodarki opartej na węglu w neutralną ekologicznie. Trzeba tu wspomnieć, że jednym z negatywnych skutków gospodarki węglowej, oprócz zanieczyszczenia powietrza, są stale rosnące hałdy popiołu, który wielkość szacuje się na 300 mln ton – z każdego 10 t spalonego węgla pozostają 4 t popiołu.

Realizacja kolejnych inwestycji w obszarze energii odnawialnej umożliwiła uruchomienie prawie 90 zespołów o łącznej mocy ponad 1 GW, 18 farm wiatrowych, 27 słonecznych, 35 hydroelektrowni i 3 bioelektrowni. Aby jednak utrzymać wysoką dynamikę inwestycji ekologicznych władze republiki powinny zdecydowanie zwiększyć środki przeznaczane na ten cel. O ile bowiem udział wydatków na ochronę środowiska w 2009 r. wynosił 1.03% PKB to w roku 2016 spadł do zaledwie 0.42%. Jednocześnie obserwuje się znaczący wzrost świadomości ekologicznej i dbałości o środowisko, przejawiających się w wielu działaniach zarówno na szczeblu centralnym, jak i lokalnym. Przykładami są choćby porozumienie z brytyjskim koncernem British Petroleum, o przekierowaniu strumienia inwestycji z kopalnictwa na budowę farm wiatrowych na szelfie Morza Kaspijskiego czy nowa umowa dzierżawy kosmodromu Baikonur przez Rosję do 2050 r., w której znalazły się zapisy o ochronie środowiska. Władze kazaskie zdecydowały się na ten krok w związku z raportem o fatalnym stanie środowiska w okolicy obiektu, głównie skażenia toksycznymi odpadami, będącymi skutkiem 11 przypadków rozbicia rakiet Proton. Nur-Sułtan wystosował wobec Moskwy żądanie odszkodowania z tego tytułu, które jednak strona rosyjska w całości odrzuciła. Nie oznacza to jednak, że władze Kazachstanu nie podejmą dalszych kroków na drodze prawnej. Z kolei przykładem lokalnych inwestycji proekologicznych jest choćby zakup 100 elektrycznych autobusów dla Nur-Sułtan, co ma istotne znaczenie dla ograniczenia gwałtownie rosnącego zanieczyszczenia powietrza w głównych ośrodkach miejskich. Kazachstan stał się najważniejszym w Azji Centralnej centrum transportu towarów między Azją, głównie Chinami, a Europą. To skutkowało znacznym zwiększeniem liczby samochodów spalinowych, które są obecnie odpowiedzialne za generowanie 40% CO₂, 17% związków azotu i 35% pyłków PM2.5. W zasadzie jedynym skutecznym rozwiązaniem ograniczającym to zjawisko jest rozwijanie sieci kolejowych, oczywiście przy jednoczesnym zwiększaniu udziału energii odnawialnej w bilansie energetycznym republiki.

W 2018 r. opracowano instytucjonalne ramy wdrażania i monitorowania zasad zrównoważonego rozwoju gospodarczego. Dokument zawiera plan strategicznych działań do 2025 r. oraz cele do osiągnięcia do roku 2030, a do monitorowania postępów ma służyć regularna analiza 257 rozmaitych wskaźników. Plan działań proekologicznych zakłada do 2030 r. redukcję wytwarzania gazów cieplarnianych o 15% w stosunku do roku 1990 i uzyskanie 50% energii ze źródeł odnawialnych do 2050 r., co wydaje się być zadaniem

niezwykle ambitnym, bowiem w 2020 r. udział OZE wynosił tylko 3%. Pełną neutralność węglową Kazachstan ma osiągnąć w roku 2060. W realizacji tych celów pomoc ma zapowiadany rządowy długookresowy program subsydiowania pożyczek i kredytów na inwestycje ekologiczne, który umożliwi pokrycie z budżetu do 50% kosztów. W zakresie ochrony środowiska kraj współpracuje i korzysta z pomocy organizacji i instytucji międzynarodowych, m.in. Unii Europejskiej, Azjatyckiego Banku Rozwoju, Azjatyckiego Banku Inwestycji Infrastrukturalnych czy Banku Światowego. Prezydent Kasym-Żomart Tokajew zapowiedział uchwalenie do końca 2021 r. 150 aktów prawnych będących elementami kodeksu środowiskowego, opracowywanego we współpracy z OECD i UE. Kodeks ma dotyczyć głównie kopalnictwa – 50 największych firm z tego sektora generuje bowiem 80% ogółu zanieczyszczeń przemysłowych. Nowe przepisy będą nakładały na te firmy obowiązek przestrzegania zaostrzonych norm środowiskowych, implementacji nowych ekotechnologii do końca 2025 r. oraz obowiązku pokrycia kosztów przywracania środowiska naturalnego do stanu pierwotnego, jeśli zniszczenia powstały w wyniku ich działalności.

Jerzy Olędzki zauważył, że dynamika rozwoju społecznego i gospodarczego wykazała słabość systemu zarządzania odpadami, a także brak programu ich utylizacji. Dotyczy to przede wszystkim braku miejsc składowania, zbyt małej częstotliwości odbierania odpadów i braku zakładów utylizacji. W 8 regionach wprowadzono już pilotażowe programy sortowania śmieci, które na razie mają znikomą skuteczność, ale też wykazały, że ustalone opłaty nie pokrywają kosztów utrzymania i rozwijania systemu. Niemniej, rządowy plan zakłada osiągnięcie recyklingu 30% odpadów do końca 2025 roku.

Po wykładzie dra Jerzego Olędzkiego **przeprowadzono panel drugi zatytułowany „Współpraca Polski i Kazachstanu w perspektywie europejskiej”, który moderował Artur Osiecki - Redaktor prowadzący portal www.firma.rp.pl.**

Dyskusję rozpoczęła wypowiedź – materiał filmowy **Jerzego Staraka –Konsula Honorowego Republiki Kazachstanu w Gdańsku - członka Rady Inwestorów Zagranicznych przy Prezydencie Republiki Kazachstanu.** Jerzy Starak poruszył zagadnienie bardzo aktualne w dzisiejszych pandemicznych czasach – znaczenia zdrowia dla dobrego funkcjonowania gospodarki i społeczeństwa, zwłaszcza pod kątem wyzwania w strategicznym obszarze zdrowia publicznego, czyli zdrowia i bezpieczeństwa wszystkich obywateli. Podkreślił też znaczenie sektora farmaceutycznego, który okazał się kluczowy w walce z pandemią Covid19 i który nie zawiódł polskich i kazachskich pacjentów, zwiększając natychmiast dostawy do szpitali ważnych leków, zwłaszcza ratujących życie. Konsul stwierdził, iż „pandemia dobitnie pokazała, że zbudowanie silnego, lokalnego producenta leków to klucz do bezpieczeństwa farmaceutycznego, w którym sektor ten wzmacnia gospodarkę i wpływa na jej innowacyjność oraz podnoszenie kompetencji kadr, a dodatkowo w sytuacjach kryzysowych staje się nieocenionym źródłem suwerenności państwowej”. Na szczególną uwagę zasługują osiągnięcia działającego w Kazachstanie zakładu Santo, w którym zaimplementowano cyfryzację procesów identyfikacji i monitorowania dystrybucji leków w obszarze produkcji, a także rozwiązania IOT (Internet rzeczy) oraz szkolenia kompetencji przemysłowych opartych na AI i wirtualnej rzeczywistości. Dodatkowo w firmie obowiązują wysokie standardy dbałości o środowisko, skutecznie obniżana jest emisja dwutlenku węgla oraz aktywnie wspiera ona władze lokalne w realizacji programu zwiększenia zadrzewienia Kazachstanu. Prezes powiedział: „w Kazachstanie, gdzie pandemia uderzyła mocno już w pierwszej fali, podjęliśmy szereg działań wspierających skierowanych na pomoc dla służby zdrowia. Przekazaliśmy najbardziej potrzebne darowizny. Były to między innymi specjalistyczne kombinezony ochronne, maseczki, gogle dla wielu poliklinik, które zwracały

się do nas o pomoc, gdy pojawiły się indywidualne pilne zapytania o leki, również przekazywaliśmy je w darach. Na prośbę SK Farmacja maksymalnie zwiększyliśmy produkcję antybiotyków i leków sterylnych dostosowanych do działania intensywnej terapii”. Jerzy Starak zwrócił uwagę na fakt, że w stosunku zagranicznych inwestorów instytucje Kazachstanu były zawsze otwarte na dialog i poszukiwanie konkretnych rozwiązań. Dzięki tej postawie władz to właśnie w Kazachstanie Polpharma finalizuje budowę hubu farmaceutycznego na obszar całej Azji Centralnej. Prezes Jerzy Starak powiedział: „w 2010 roku podjąłem się roli honorowego konsula Kazachstanu w Polsce, bo wierzyłem i wierzę nadal, że Kazachstan to świetne miejsce na inwestycje. Rynek ten jest na tyle chłonny znajdzie tu przestrzeń wielu graczy, dlatego będę zachęcał innych do inwestowania w tym kraju”.

J.E. Madina Dżarbusynowa - Kierownik Działu organizacji międzynarodowych oraz stowarzyszeń integracyjnych w Instytucie Polityki Zagranicznej przy MSZ Kazachstanu

odniosła się do kwestii współpracy między Kazachstanem a UE w ramach odbudowy gospodarki po pandemii. W tym względzie bardzo ważną rolę odgrywa porozumienie o rozszerzonej współpracy pomiędzy bankiem centralnym a UE, które weszło w życie w 1 marca 2020 roku. Podpisanie tego porozumienia wskazuje, że jak powiedziała „w Kazachstanie nastąpiły bardzo postępowe reformy, które sprzyjały rozwojowi gospodarki, przemysłu, jak również zapewniły status kluczowego partnera w Unii Europejskiej”. Odnosząc się do wyzwań okresu post covidowego, bardzo ważna jest aktywizacja wszystkich instrumentów w ramach porozumienia o rozszerzonym partnerstwie i współpracy z Unią Europejską oraz innych projektów w celu zwiększenia wzajemnego handlu, przyciągnięcia inwestycji, cyfryzacji gospodarki, współpracy w zakresie rozwoju energetyki, przemysłu spożywczego i system kształcenia. Dysponujące zaawansowanymi technologiami i innowacjami europejskie przedsiębiorstwa, również polskie, dostrzegają możliwości rozszerzenia swojej działalności w Kazachstanie w kierunku rozwiązywania zadań systemowych, które zostały postawione przed rządami. Z kolei dla Kazachstanu bardzo ważne jest rozwijanie polityki regionalnej w celach gospodarczych i społecznych, w tym współpraca w ramach całej Azji Centralnej. Sferami perspektywnymi dla rozwijania dalszej współpracy między Kazachstanem a UE są przede wszystkim transport, logistyka, rolnictwo, budowa maszyn, technologie, a także zaangażowanie w nowe projekty jak energetyka, handel elektroniczny, technologie informacyjne, finanse i bankowość. Kazachstan jest też gotowy do realizacji założeń polityki proekologicznej, przy jednoczesnym wspólnym poszukiwaniu rozwiązań zmierzających do dekarbonizacji i wymianie doświadczeń m.in. w zakresie odnawialnych źródeł energii.

Krzysztof Domarecki - założyciel Grupy Selena, współtwórca jej międzynarodowego sukcesu, obecnie prezes Fidiasz EVC – polskiego funduszu inwestycyjnego

przez pryzmat własnych doświadczeń biznesowych omówił potencjalne pola do współpracy Polski i szerzej całej UE a Kazachstanem, wskazując dwa główne obszary. Pierwszym jest konieczność aktywizacji wymiany młodzieży, która w ostatnich latach została praktycznie zapomniana. Powiedział: „My w biznesie obecnie widzimy coraz większy deficyt takiego wzajemnego zrozumienia właśnie po stronie młodego pokolenia. Ja jeszcze należę do tego pokolenia które językiem rosyjskim posługuje się swobodnie, a jak wiadomo jest to język międzynarodowy zwłaszcza na terenie byłego RWPG. Natomiast młode pokolenia nie będą budowały współpracy Polska-Kazachstan bez wzajemnego zrozumienia i bez lepszej lepszego poznania”. Drugim obszarem jest podniesienie jakości działalności informacyjnej w zakresie potrzeb i możliwości kraju, zarówno po stronie Polski, jak i Kazachstanu. Kolejnymi

obszarami, w którym jest już realizowana współpraca, ale należy ją rozwijać, to przede wszystkim przemysł maszynowy oraz branża chemiczna, zarówno chemii gospodarczej, jak i budowlanej, co wynika z bardzo dużych potrzeb Kazachstanu w zakresie materiałów budowlanych, które nie zawsze można zaspokoić produktami z lokalnej produkcji. W dalszej kolejności są to branże medyczna i farmaceutyczna oraz rolno-spożywcza. W ocenie Prezesa Krzysztofa Domareckiego „zmiany klimatyczne, na które wszyscy trochę narzekamy w przypadku Kazachstanu nie zawsze muszą być niekorzystne dlatego, że będą umożliwiały i hodowlę i produkcję coraz to nowych gatunków roślin. W związku z tym tutaj zaangażowanie polskich podmiotów mogłoby dać bardzo dobry rezultat zarówno dla gospodarki polskiej jak i Kazachstanu”. Naturalnym wydaje się proces włączenia do współpracy nowych branż, które dotychczas nie były eksploatowane, a które wynikają z ostatnich 20 lat doświadczenia rozwoju Polski: rynek nowych technologii oraz sektory finansowy i doradczy. W ocenie Prezesa potencjał ekonomiczny współpracy między Polską i Kazachstanem jest znacznie większy niż dotychczas wykorzystywany.

Žandos Temirgali - Dyrektor Departamentu ds. przyciągania inwestycji w „Kazakh Invest” dokonał identyfikacji branż, w których dostrzega największe szanse na intensyfikację współpracy z Polską i szerzej z UE. Działalność Kazakh Invest jest ukierunkowana na wspieranie realizacji projektów inwestycyjnych na wszystkich etapach i pomoc inwestorom zagranicznym, w tym oczywiście z Polski. Aktualnie instytucja monitoruje ponad 30 projektów udziałem europejskich inwestorów, wartych łącznie 1.3 mld USD. Kilka z nich dotyczy polskich inwestorów. Najważniejszymi obecnie obszarami, w których widoczna jest intensyfikacja współpracy, są farmaceutyka i branża samochodowa. Bardzo doceniany jest udział Polski w europejskim przemyśle samochodowym. Ponieważ Kazachstan na chwilę obecną importuje samochody, części i podzespoły motoryzacyjne na kwotę ok. 17 miliardów dolarów rocznie, więc w tym obszarze istnieje bardzo duży potencjał dla importu z Polski, ale też tworzenia w kooperacji lokalnych przedsiębiorstw. Ze swojej strony Kazachstan, w ramach porozumienia o inwestycjach, oferuje preferencje podatkowe i finansowe, wsparcie eksportowe, a także tereny pod zabudowę. Istnieje też możliwość szerokiej współpracy w przemyśle spożywczym i rolnictwie, jako że Polska już zajmuje ważne miejsce w kazaskim sektorze spożywczym, rolnictwie, a także ogrodnictwie i produkcji ciepłarnianej. Ponadto, dla rozwoju Kazachstanu bardzo ważnymi branżami są biotechnologia i farmaceutyka i tu znajduje się kolejny obszar nawiązania współpracy z Polską, w której jest 200 firm zajmujących się biotechnologiami, a wartość eksportu wyniosła ok. 2 mld euro. Žandos Temirgali stwierdził także, „ponadto z nowych branż chciałbym podkreślić odnawialne źródła energii”.

Maciej Madaliński - Kierownik wydziału politycznego, prasowego i informacyjnego, Przedstawicielstwo UE w Kazachstanie w swoim wystąpieniu przedstawił jak Polska, działając na forum unijnym, może pomóc w intensyfikacji bilateralnych relacji Unii z Kazachstanem. Przede wszystkim bardzo ważne jest uruchomienie w ramach nowego 7-letniego budżetowania środków w wysokości od 16 do 18 milionów euro do strategicznego wsparcia współpracy z Kazachstanem. „Wydaje się, że tutaj będzie szansa również dla państw członkowskich na przykład dla Polski, która jak wiadomo ma dużo atrybutów. Tak konkretnie, na przykład kilka dni temu dostaliśmy zapytanie z polskiej inspekcji transportu drogowego jak można współpracować w ramach unijnych i okazuje się, że teraz Kazachstan może już wdrażać te instrumenty, które wcześniej były znane z krajów bliższych, jak Ukraina bądź Mołdawia. Mam na myśli te instrumenty, w których państwa członkowskie mogą

angażować się we wdrażanie programów współpracy bezpośrednio tutaj na miejscu, ich instytucje pomagają tutejszym instytucjom” – powiedział Maciej Madaliński.

Przykładem jest choćby inspekcja transportu drogowego i otwartą kwestią pozostaje zorganizowanie współpracy między unijnymi a kazaskimi instytucjami w tym obszarze. Drugim pilnym tematem jest powrót do dyskusji o wizach, jako że proces ułatwień wizowych dla Kazachstanu został zahamowany jeszcze przed pandemią i brak jest dalszych prac nad ułatwieniami w pozyskiwaniu wiz lub ich zniesieniem.

Polska powinna bardzo mocno lobbować Brukseli za odblokowaniem działań w sprawach wizowych, ponieważ może najwięcej zyskać m.in. na intensyfikacji wymiany studentów. Warto tu wspomnieć o programie **Bolaszak**, który jest idealnym przykładem inwestycji Kazachstanu w przyszłe pokolenie. W ramach tego programu pojawiła się ze strony kazaskiej propozycja organizacji cyklu konferencji, aby upowszechnić wśród kazaskich studentów możliwości podejmowania nauki na uczelniach w UE. I tu właśnie jest szansa promocji Polski, w której wciąż studiuje wielu Kazachów, choć ogólna ich liczba w UE maleje na rzecz Rosji i Chin.

Bardzo ważnym obszarem współpracy jest też rozwijanie transportu, zwłaszcza ułatwień w podróżowaniu między Kazachstanem a UE. I w tym kontekście priorytetem dla Polski powinno być wznowienie połączeń lotniczych z Nur-Sułtan. Jeśli Polska chce odgrywać większą rolę w relacjach z Kazachstanem na tle państw „starej Unii” powinna zdecydowanie zwiększyć swoją aktywność na comiesięcznych spotkaniach tzw. Platformy Biznesowej między UE a premierem Kazachstanu. Polska mogłaby też wystąpić z inicjatywą rozmów w sprawie preferencji handlowych dla Kazachstanu, który jest pierwszym krajem regionu z obowiązującą tzw. umową o rozszerzonym partnerstwie i współpracy. W tej umowie zawarty zostało część kwestii dotyczących handlu i związanych z nim preferencji, ale bardzo ważne jest jeszcze ustalenie zasad prawnych m.in. dotyczących ochrony inwestycji czy ubezpieczeń.

Seminarium uwieńczyły odpowiedzi dr Jerzego Olędzkiego na **pytania zadane przez publiczność**. Jerzy Olędzki ocenia, że troska o odpowiedzialne wykorzystanie zasobów Morza Kaspijskiego może odegrać rolę w integracji państw nad nim położonych. Chociaż istnieją takie plany w tym zakresie, warto zauważyć, że dla ich pełnej realizacji niezbędna jest rozbudowa infrastruktury transportu, w tym sieci drogowej i kolejowej. Przy czym ich realizacja jest o tyle trudna, że region jest obszarem rozległym, co rzutuje na koszty i złożoność inwestycji tego typu.

Wg dr Olędzkiego rozwój morskiej energetyki wiatrowej ma przed sobą perspektywy. Przy czym jest to inwestycja zdecydowanie droższa niż konwencjonalne farmy wiatrowe i panele słoneczne. Badania pokazują, że inwestycje tego typu mimo trudności mogą być jednak opłacalne, jeśli uda się wykorzystać rozległy szelf. Co ważne, nie ma tu kwestii sporów granicznych, jeśli chodzi o ich budowę.

